

Introduction to Civil Liability of Intermediaries and Social Networks of Cyberspace Communications

Abstract

Internet liability of Internet intermediaries means that if the actions of any person who deals with the Internet under different headings and purposes, lead to damage to the interests or rights of others, whether a person or a person, how and on what basis, should be required to Compensate. This descriptive-analytical study was conducted by referring to libraries and Internet sites. Examples that provide civil liability in cyberspace, such as the role of social networks and intermediaries and providers of virtual communication services and their place in the analysis of civil liability in space Examines and analyzes cyber law and proves that the basis of civil liability in cyberspace is based on fault and guarantee of rights and the type of liability is also joint and several. The results of the research also show that the victims in this space can claim all the material and moral damages that have been inflicted on them according to the general rules of civil liability.

Keywords: social networks, cyberspace, civil liability, internet intermediaries

مقدمه‌ای بر مسؤولیت مدنی واسطه‌ها و شبکه‌های اجتماعی ارتباطات فضای سایبری

علی حق جو^۱داریوش بابایی^۲علی جانی پور^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۵

چکیده

مسئولیت مدنی واسطه‌های اینترنتی بدین معناست که اگر فعل و عمل هر شخصی که به عناوین و مقاصد مختلفی با اینترنت سروکار دارد، منجر به وارد آمدن خسارت به منافع یا حقوق دیگران گردد، چه اشخاص یا شخصی، چگونه و بر چه مبنایی، باید ملزم به جبران خسارت گردند. این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی با مراجعه به کتابخانه و سایت‌های اینترنتی انجام پذیرفته، مصادیق بارزی که موجبات مسؤولیت مدنی در فضای سایبری را فراهم می‌کنند مانند نقش شبکه‌های اجتماعی و واسطه‌ها و تأمین کنندگان خدمات ارتباطات مجازی و جایگاه آن‌ها در تحلیل مسؤولیت مدنی در فضای سایبری را مورد کنکاش و تحلیل حقوقی قرار می‌دهد و اثبات می‌نماید که مبنای مسؤولیت مدنی در فضای سایبری مبتنی بر تقصیر و تضمین حق بوده و نوع مسؤولیت نیز تضامنی می‌باشد. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که زیان‌دیدگان در این فضا می‌توانند کلیه خسارات مادی و معنوی که بر آنان وارد شده است را بر طبق قواعد عام مسؤولیت مدنی مطالبه کنند

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، فضای سایبری، مسؤولیت مدنی، واسطه‌های اینترنتی

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران،^۱

استادیار حقوق عمومی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول)،^۲

استادیار حقوق جزا و جرم شناسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران،

در جریان ارتباطات اینترنتی ممکن است به دلیل خدمات واسطه‌ها و یا افعال کاربران از خدمات مزبور، نقض حقوق اشخاص صورت گیرد، که این امر موجب طرح ادعایی از طرف زیان‌دیدگان علیه آنان می‌شود.

از آنجایی که شناسایی موقعیت جغرافیایی واسطه‌ها، کار ساده‌ای می‌باشد، زیان‌دیدگان تمایل فراوانی به اقامه دعوی خسارت بر علیه آن‌ها نشان می‌دهند. بی تردید شناسایی هر حق و اعمال ضمانت اجرا بر آن، مستلزم وجود تکلیف در برابر آن است. با توجه به این که یکی از مسائل مهم در حوزه اینترنت، بحث مبنای مسؤلیت مدنی واسطه‌های اینترنتی می‌باشد، با شناخت تکالیف این واسطه‌ها، می‌توان ضمانت اجرای نقض آن‌را بر او باز کرد. امروزه نظریه تقصیر با وجود نظریات مختلف همچنان با توجه به مقررات فعلی در خصوص مسؤلیت واسطه‌های اینترنتی، اعمال می‌شود.

کشورهای پیشرفته در زمینه اینترنت و فناوری به منظور جلوگیری از اعمال مسؤلیت‌های گزاف نسبت به واسطه‌های اینترنتی یکسری قواعد و معافیت‌ها را مقرر کرده‌اند؛ بنابراین در این مقاله مقررات نظام‌های پیشرو مورد تحلیل قرار گرفته است تا بتوان خلأها و ضعف‌های قانون ایران را شناخته و چهارچوب مناسبی برای رفع آن ارائه نمود.

جستجوهای تحقیقات پیشین نشان داد که در خصوص مسؤلیت مدنی واسطه‌های اینترنتی در حقوق ایران و تعریف جامع از واسطه اینترنتی و مسؤلیت کاربران آن، تاکنون تحقیقی که تمامی جنبه‌های آن را به گونه اختصاصی مورد بررسی قرار دهد نگارش نشده است. هر چند تحقیق حاضر نیز خالی از اشکال نخواهد بود و امید آن می‌رود که در تحقیقات آتی تکمیل گردد. لیکن جناب دکتر باقر انصاری در کتاب مسؤلیت مدنی رسانه‌های همگانی در این خصوص در سال ۱۳۸۱ نظراتی را ارائه داده‌اند و بعد از آن دکتر حسین صادقی در سال ۱۳۸۸ کتابی تحت عنوان مسؤلیت مدنی در ارتباطات الکترونیک منتشر و نظراتی در این خصوص مطرح نموده‌اند، بعد از آن نیز مقالات اندکی در این باره به نوشته شده است (ابهری و حمیدی، ۱۳۹۰، ۲۰-۱).

۲- مبنای مسؤلیت کاربران

در ارتباط با مبنای مسؤلیت مدنی کاربران و بهره‌برداران نهایی، نظرات مختلفی قابل طرح است:

ممکن است گفته شود با عنایت به ماده یک قانون مسؤلیت مدنی و عدم وجود مقرر قانونی در مورد تفکیک مبنای مسؤلیت در فضای سایبر و واقعی، در خصوص کاربران هم مبنای تقصیر حاکم است. بنابراین کاربران فضای سایبر، هنگامی مسئول هستند که مرتکب تقصیر شده باشند یعنی عملی از ایشان سرزده باشد که عرفاً مستحق سرزنش و عتاب باشد. در انتقاد از این نظریه می‌توان گفت این مبنا با اقتضائات شکننده فضای سایبر همخوانی ندارد. نمی‌توان کاربری را که لازمه ورودش به فضای سایبر، داشتن حداقلی از تخصص و دانش است و از طرف دیگر، فی‌نفسه در غالب موارد، ناشناخته و گاه با هویت دروغین فعالیت می‌کند، صرفاً بر مبنای نظریه تقصیر، مسئول دانست

۳- نقش واسطه‌های فضای سایبری

فضای سایبری شامل میلیون‌ها شبکه خانگی، آکادمیک، تجاری و دولتی می‌باشد که در مجموع سرویس‌ها و اطلاعات مختلفی نظیر پست الکترونیک، گفتگوی آنلاین، تبادل فایل و... را میسر می‌کند. در حقیقت یک راه ارتباطی تبادل پیام میان شهرها، کشورها و حتی قاره‌ها می‌باشد. فضای سایبری شبکه‌ای است مشتمل بر زنجیره‌ای از شبکه‌های کوچکتر، و نقش شبکه‌های کوچک برای ایجاد تصویری با نام فضای مجازی بسیار حایز اهمیت است. در این فضا به طور کلی می‌توان همه سیستم‌ها را به دو دسته تقسیم

کرد: سرویس گیرنده و سرویس دهنده، که سرویس دهندگان خدماتی را برای سایر سامانه‌ها فراهم می‌آورند و سرویس گیرندگان سامانه‌هایی هستند که برای دستیابی به خدمات، به سرویس دهندگان متصل می‌شوند و به تبادل داده‌ها می‌پردازند. یک سرویس دهنده توسط یک خط تلفن از شرکت مخابرات و یا امکانات ماهواره‌ای می‌تواند اینترنت را به کاربر خود سرویس دهد. یک ارائه کننده سرویس اینترنت شامل رایانه، پرسنل و خطوط تلفن است. افرادی را که در استخدام دارد متخصص در امر رایانه می‌باشند سرویس دهنده‌ها دسترسی به منابع موجود در فضای مجازی را برای کاربران تعریف می‌کنند. در فضای مجازی، هزاران مرکز ارائه دهنده سرویس از طریق نقاط دستیابی شبکه در شهرهای متفاوت به یکدیگر متصل می‌شوند. در نقاط فوق روزانه میلیاردها بایت اطلاعات مبادله می‌شود. هر کاربر قادر به ارتباط با سایر کاربران موجود در تمام شبکه‌های کامپیوتری از طریق سرویس دهندگان یا واسطه‌های فضای مجازی است. پیام ارسالی توسط یک کاربر از چندین شبکه متفاوت عبور کرده و فرآیند فوق در کمتر از یک ثانیه انجام خواهد شد. روتر، مسیر یک بسته اطلاعاتی ارسالی توسط یک کامپیوتر برای کامپیوتر دیگر را تعیین می‌کند. بنابر آنچه گفته شد ارتباطات در فضای مجازی بدون واسطه‌ها و خدمات دهندگان میسر نمی‌باشد (صادقی، ۱۳۸۸، ۱۸۰).

۴- انواع واسطه‌های فضای سائیری

۴-۱ سرویس دهنده اینترنت

شرکت‌های سرویس دهنده اینترنت واسطه دسترسی کاربران به اینترنت هستند. این شرکت‌ها از خطوط ارتباطی پرسرعت و مناسب برای دریافت حجم بالای اطلاعات و فرستادن داده‌های ارسالی کاربران به سرورها بهره می‌برند سرویس دهنده‌های بزرگتر به بخشی از سرویس دهنده‌های کوچک‌تر نیز خدمات می‌دهند سرویس دهنده را می‌توان به سه نوع محلی^۱ منطقه‌ای^۲ جهانی تقسیم کرد. کاربران با روش‌های مختلفی به سرویس دهنده‌ها متصل می‌شوند. از این میان می‌توان به خطوط DSL و ADSL^۳، تلفن^۴ و WiMAX^۵ اشاره کرد.

۴-۲ ارائه دهنده خدمات عمومی انتقال داده‌ها از طریق ارتباطات ماهواره‌ای (SAP):

دارندگان پروانه SAP وظیفه تأمین بسترهای انتقال داده از طریق ماهواره در سطح کشور را بعهده دارند. تنها این شرکت‌ها مجاز به ورود تجهیزات ماهواره‌ای به کشور بوده و مالکیت تجهیزات شبکه‌های ایجاد شده توسط آن‌ها در اختیار خود آن‌ها می‌باشد، مگر در موارد خاص که بنا به درخواست مشترک و تشخیص سازمان این مالکیت به مشترک منتقل می‌گردد. این شرکت‌ها می‌بایستی برای هر یک از ایستگاه‌های ماهواره‌ای قبل از فعال شدن، پروانه بهره‌برداری دریافت نموده و حق فرکانس مربوطه را به سازمان پرداخت نمایند. این شرکت‌ها برای ارائه خدمات نهایی تلفنی (صدا) و یا تلویزیونی (تصویر) و شبکه‌های داده‌ای رایانه‌ای مانند اینترنت، ارائه خدمات نقطه تماس بین‌المللی (ICP)، خدمات رسا (ISP)، صدا بر اینترنت (VOIP) و نظائر

^۱Network Access Points (NAP)

^۲Local

^۳Regional

^۴World

^۵Dial-Up

^۶ <http://www.webgostarco.com/pages/article/ISP.htm> ۱۳۹۲/۳/۵

^۷Satellite Access Provider

آن به صورت پخش عمومی و یا اختصاصی در محدوده شرح خدمات پروانه نبوده و موضوع فعالیت‌های دیگری است که می‌بایستی مجوزهای لازم را از سازمان دریافت نمایند.^۱

۳-۴ ارائه خدمات عمومی انتقال داده‌ها^۲ (PAP):

این اپراتورها وظیفه به ارائه خدمات عمومی انتقال داده‌ها از طریق شبکه کابلی در سطح کشور را به عهده دارند. در واقع این شرکت‌ها متولی ایجاد بسترهای انتقال پر سرعت بر روی شبکه کابلی در سطح کشور می‌باشند و بواسطه مجوزهای ISDP و ISP که دریافت نموده‌اند اقدام به ارائه گسترده اینترنت پر سرعت می‌نمایند.

۴-۵- شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی مجازی، نسل جدیدی از وب‌سایت‌های اینترنتی می‌باشند. در چنین وب‌سایت‌هایی، کاربران اینترنتی پیرامون موضوع مشترکی به صورت مجازی گرد هم آمده و اجتماعات آنلاین را شکل می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی فراوانی با موضوعات و حیطه‌هایی همچون دوست‌یابی، انگیزه‌های شغلی و حرفه‌ای، زبان مشترک، علائق مشترک در زمینه‌های مختلف (ورزش، سینما، موسیقی)، ملیت مشترک، دین مشترک و ... در فضای مجازی فعال هستند و میلیون‌ها کاربر اینترنتی را به خود جذب نموده‌اند. در سال‌های اخیر سایت‌های شبکه‌ی اجتماعی، جایگاه مهم و ارزنده‌ای در اینترنت پیدا نموده و در زمره پربیننده‌ترین‌های فضای مجازی جای گرفته‌اند. آمارهای مربوط به رفتار کاربران اینترنتی حاکی از آن است که در سراسر جهان تمایل به سایت‌های شبکه‌ی اجتماعی همچنان رو به افزایش است و چنین سایت‌هایی در شکل‌گیری آینده‌ی اینترنت نقش بیشتری ایفا خواهند کرد.^۳

۴-۵-۱ شبکه‌های عمومی و تخصصی

در ساده‌ترین طبقه بندی، شبکه‌های اجتماعی را می‌توان در دو طبقه خاص و عمومی جای داد. در شبکه‌های اجتماعی خاص، کاربران پیرامون موضوعی ویژه گرد هم آمده‌اند و تعداد کاربران‌شان کمتر از طبقه عمومی است. در شبکه‌های اجتماعی عمومی، کاربران اینترنتی با اهداف و انگیزه‌های مختلف گردهم آمده و شبکه‌سازی مجازی‌شان را بواسطه این وب‌سایت‌ها دنبال می‌نمایند، هر نوع کاربری در آنها حضور داشته و اکثراً می‌توان آشنایان و دوستان آنلاین را در آنها پیدا کرد.^۴

۴-۵-۳ شبکه‌های اجتماعی در ایران

در بکارگیری شبکه‌های اجتماعی، کاربران اینترنتی ایرانی به موازات کاربران سراسر دنیا گام برداشته‌اند. بگونه‌ای که ایرانی‌ها در برهه زمانی خاصی در شمار کشورهای پیشرو در زمینه‌ی وبلاگ‌نویسی بشمار می‌رفتند، در بکارگیری از برخی شبکه‌های اجتماعی بین‌المللی نیز در رده‌های بالا جای گرفتند. در ایران اولین موج جدی استفاده از شبکه‌های اجتماعی، به استقبال از وب‌سایت اورکات^۵ مرتبط می‌گردد. اورکات نام شبکه‌ی اجتماعی به مالکیت شرکت گوگل و راه‌اندازی شده توسط یکی از کارمندان این شرکت در سال ۲۰۰۴ است. اورکات سریعاً مورد استقبال ایرانیها قرار گرفت و کاربران ایرانی همراه با امریکایی‌ها، برزیلی‌ها و هندی‌ها به چهار ملیت برتر در این شبکه‌ی اجتماعی مبدل گردیدند. اما با فیلتر کردن اورکات، این وب‌سایت از مرکز توجه ایرانیان

^۱<https://hamedan.ict.gov.ir/fa/suborganizations/isp>

^۲Private Access Provider

^۳http://en.wikipedia.org/wiki/Social_network ۱۳۹۲/۳/۷ /

^۴<http://www.bashgah.net> ۲۸/۳/۱۳۸۹

^۵Orkut

خارج شد. پس از آن نوبت شبکه‌های اجتماعی ایرانی بود تا در دنیای مجازی ظهور یابند. تنها نمونه‌ی موفق در بین وبسایت‌های ایرانی راه‌اندازی شده، کلوپ است که همچنان کاربران خودش را دارد و همواره از برترین پایگاه‌های اینترنتی داخل کشور محسوب می‌گردد. چند شبکه‌ی اجتماعی حرفه‌ای و تخصصی ایرانی نیز راه‌اندازی شده‌اند اما چندان مورد استقبال کاربران داخل کشور قرار نگرفتند. شبکه‌ی اجتماعی دانشگاهیان ایران و یو ۲۴، دوره‌ی شبکه‌ی اجتماعی متخصصان ایران (۲۴U) از جمله آنهاست. شبکه‌ی اجتماعی فیس‌بوک سال‌ها در ایران فیلتر بود و با خارج شدن از فیلترینگ در اواسط سال ۱۳۸۷، با استقبال وسیع کاربران مواجه شده و در زمان کوتاهی به یکی از پرمخاطب‌ترین وبسایت‌ها مبدل گردید.

۵-۴-۵ مسوولیت مدنی شبکه‌های اجتماعی در ارتباطات مجازی

شبکه‌های اجتماعی بسته به نوع فعالیتی که انجام می‌دهند واجد تعهدات قانونی و قراردادی مشخصی در مقابل اشخاص ثالث و کاربران و مشترکان از جهت حفظ حقوق مالکیت فکری و صنعتی، حریم خصوصی، حفظ حرمت و حیثیت و مانند آن می‌باشند در نظام حقوقی ایران قوانین خاصی در خصوص مسوولیت‌های شبکه‌های اجتماعی و معافیت‌ها و مصونیت‌های آن‌ها وجود ندارد و این یک خلاء قانونی است اما بر اساس قوانین موجود می‌توان احکام قانونی قواعد مربوطه را استنباط کرد. مسوولیت‌هایی که این شبکه‌ها ممکن است داشته باشند را می‌توان در قالب‌های زیر عنوان داشت:

۴-۵-۵-۱ مسوولیت مبتنی بر تقصیر:

در بحث مسوولیت شبکه‌ها در فضای مجازی به عنصر ضروری تقصیر یا بی احتیاطی توجه می‌شود. مسوولیت مبتنی بر تقصیر به عنوان مبنا پذیرفته شده است دلیل این امر نیز به نقش و جایگاه قانونی شبکه‌های اجتماعی در ایجاد ضرر بر می‌گردد. در ارتباط با مبانی مسوولیت شبکه‌های اجتماعی دو فرض عنوان شده است:

اولاً؛ بر مبنای قانون مدنی و قواعد عمومی مسوولیت مدنی رابطه ارائه‌دهنده و مصرف‌کننده را استوار کنیم. بر این مبنا اگر بدلیل کیفیت نامطلوب ارائه خدمات، بر مصرف‌کننده ضرری تحمیل شود، حق درخواست خسارت برای مصرف‌کننده مفروض است. اما وظیفه اثبات تقصیر ارائه دهنده خدمت و اثبات رابطه سببیت میان خدمت نامطلوب و زیان وارده (یکی از ارکان دعوی مطالبه خسارت) نیز بر عهده مصرف‌کننده است. با توجه به نابرابری طرفین، در این فرض، اثبات تقصیر ارائه‌دهنده به مصرف‌کننده اقدامی دشوار و چه بسا غیر ممکن است و بنابراین زیان وارده به مصرف‌کننده در بسیاری از مواقع جبران نخواهد شد (صادقی، ۱۳۸۹، ۲۰۲).

ثالثاً؛ مسوولیت شبکه بر تعهد ضمنی وی نسبت به ارائه خدمات مطلوب استوار گردد. بر این اساس، وقتی عرضه کننده، خدمتی نامطلوب و ناشایست ارائه کند، به معنای نقض تعهد ضمنی خود بر مطلوبیت خدمت و ایمنی است. بنابراین، صرفاً اثبات رابطه سببیت میان زیان تحمیل شده و خدمت ارائه شده از سوی مصرف‌کننده کفایت کرده و نیازی به اثبات تقصیر نخواهد بود. در این‌گونه دعاوی، مبتنی ساختن مسوولیت شبکه اجتماعی بر تضمین ضمنی یا صریح مطلوبیت خدمات، به نفع مصرف‌کننده می‌باشد. چراکه وی از اثبات تقصیر معاف شده و فرض تقصیر به مثابه اثبات عدم انجام تعهدات ضمنی یا صریح ارائه‌دهنده خدمات برشمرده می‌شود و بر همین مبنا در فرض تقصیر، شبکه اجتماعی از جبران خسارت معاف می‌شود که ثابت نماید خدمات ارائه شده

واجد کیفیت مطلوب بوده است. به واسطه قانون پشتیبانی از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب مهرماه ۱۳۸۸، در صورت ایجاد خسارت بدلیل نامطلوب بودن خدمت، تقصیر شبکه مفروض می باشد.

۴-۵-۲-۵-۴ مسؤلیت مبتنی بر قرارداد

وجود قرارداد معتبر، شرط مهم و اصلی برای تحقق مسؤلیت قراردادی است چراکه وجود رابطه صحیح قراردادی میان شخص زیان‌دیده و عامل زیان باید احراز شود، در غیر اینصورت مسؤلیت قراردادی وجود نخواهد داشت. چنانکه مدلول است ماده ۲۱۹ قانون مدنی با این عبارت «عقودی که بر اساس قانون واقع شده باشد، میان متعاملین و قایم مقام آن‌ها لازم‌الاتباع است»، اولین رکن از مسؤلیت قراردادی وجود قراردادی است که اثر اصلی آن التزام طرفین به مفاد است. بنابراین برای تحقق مسؤلیت قراردادی، وجود عقد صحیحی که اجرای آن بر متعهد لازم بوده اما از اجرای آن سرباز زده است، امری بدیهی و ضروری است. همچنین ورود ضرر از شرایط، برای تحقق مسؤلیت قراردادی لازم است (لنگرودی، ۱۳۷۲، ۲۸۸). امکان دارد قرارداد معتبری میان طرفین وجود داشته باشد و یکی از طرفین به تعهد خود با تاخیر و یا کلاً عمل نکند اما بواسطه این امر، طرف دیگر قرارداد ضرری را متحمل نشود. در چنین شرایطی با وجود حضور دو شرط از شرایط تحقق قراردادی (نقض قرارداد و وجود قرار معتبر)، به دلیل عدم ورود ضرر، ناقص قرارداد مسئول نخواهد بود.

۴-۵-۲-۵-۴-۱ اعتبار شروط محدود کننده و ساقط‌کننده مسؤلیت

موانع نفوذ شرط: اظهار شده است که اصلی‌ترین دلایل ناقض شروط عدم مسؤلیت، در نظم عمومی ریشه دارد. بنابراین، مسؤلیتی که بواسطه تقصیر برای افراد ایجاد می‌گردد، با نظم عمومی در ارتباط است. پس قوانین مربوط به مسؤلیت شخص یا اشخاصی که مرتکب تفریط و تعدی شده‌اند، در مجموعه قوانین امری قرار گرفته و نمی‌توان از طریق قراردادهای خصوصی، مانع اجرای چنین قوانینی گردید. بنابراین باید قبول کرد که اخلاق حسنه و نظم عمومی را نمی‌توان به طور کلی مانع نفوذ این شروط در نظر گرفت. صرفاً در فرضی که شروط عدم مسؤلیت با اخلاق حسنه و نظم عمومی تعارض پیدا کند، امکان ورود خللی به اعتبار آن‌ها وجود دارد و از آنجایی که اخلاق حسنه و نظم عمومی نسبی می‌باشند، بنابراین اعتبار چنین شروطی نیز نسبی است و بر مبنای رابطه قراردادی، نوع قرارداد و حتی متعاقدين تغییرپذیر می‌گردد. از طرف دیگر، برای بی‌اعتبار سازی شرط عدم مسؤلیت، به بطلان ابراء دین ناموجود استدلال شده و گفته شده همان‌طور که در مورد دین ناموجود، ابراء امکان‌پذیر نمی‌باشد، شرط عدم مسؤلیت نیز به دلیل موجود نبودن آن، فاقد اثر حقوقی است. به همین دلیل، باید قبول کرد که به‌طور کلی اعتبار این شروط مقبول افتاده است. البته در نظام‌های حقوقی مختلف بر اساس تعاریف متفاوت جوامع از «نظم عمومی» و شرایط خاص قراردادی، استثناهایی برای نفوذ آن در نظر گرفته‌اند و علت اصلی و عمده چنین استثنائاتی نیز در نظم عمومی جای گرفته است، که متعهد نباید به خودداری از حداقل مراقبت و دقت و یا داشتن رفتاری مغایر با حسن‌نیت شویق گردد.

۴-۶ ضمانت اجراهای نقض حقوق در شبکه‌های اجتماعی

قانونگذاران بمنظور حمایت و پشتیبانی از پدیدآورندگان، ضمانت اجراهای مدنی و کیفری تعیین نموده‌اند. مطابق ماده ۳۱ ق. ح. م. م. ه. ۱۳۴۸ (و ماده ۱۵ ق. ح. پ. ن. ر. ۱۳۷۹ و ماده ۱۲ ق. ت. ت. ک. ن. آ. ص. ۱۳۵۲) در زمینه ضمانت اجراهای کیفری؛ تجاوز به آثار غیر، در حیطه جرایم قابل گذشت برشمرده شده، بنابراین صرفاً با شکایت شاکی پیگیری می‌گردد و با گذشت شاکی پیگیری و تعقیب متوقف می‌شود. مطابق ماده ۲۹ همان قانون، شاکی می‌تواند در حین رسیدگی، جلوگیری از نشر و پخش آثار و

ضبط آن‌ها را نیز از مرجع قضایی درخواست نماید. (همچنین ماده ۹ ق. ت. ت. ک. ن. آ. ص. ۱۳۵۲) از طرف دیگر، متضرر می‌تواند خواستار اعلام حکم در یکی از نشریات و جراید باشد (ماده ۲۷ ق. ح. ح. م. م. ه. ۱۳۴۸ و ماده ۱۴ ق. ح. پ. ن. ر. ۱۳۷۹) مجازات‌های کیفری تعیین شده در مورد اشخاص حقوقی و حقیقی، دربردارنده جزای نقدی و حبس است که در مواد ۲۳ به بعد ق. ح. ح. م. م. ه. ۱۳۴۸ و ماده ۷ به بعد ق. ت. ت. ک. ن. آ. ص. ۱۳۵۲ و ماده ۱۳ به بعد ق. ح. پ. ن. ر. ۱۳۷۹ پیش بینی گردیده است. دیگر نکته قابل تامل در راستای پشتیبانی از حقوق و ایجاد ضمانت اجراها در حقوق ایران، آن است که برخلاف قوانین سال ۱۳۴۸ و ۱۳۵۲، در ماده ۱۶ قانون پشتیبانی از نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب سال ۱۳۷۹، مقنن حمایت را مختص آثاری کرده است که برای نخستین بار در ایران تولید و توزیع شده باشند. این در حالیست که در قوانین و مقررات اخیراً ذکر شده، لزوماً نباید اثر برای نخستین بار در ایران تولید و توزیع شده باشد، و چنانچه برای نخستین بار در ایران عرضه یا توزیع گردیده باشد، کافی است. همچنین در ماده ۱۶ مزبور با ارجاع به ماده ۱ همان قانون حمایت از حقوق معنوی، مشروط به شرط فوق گردیده، در حالیکه در قوانین گذشته چنین شرطی مطرح نگردیده بود. در زمینه ضمانت اجراهای مدنی قواعد و مقررات مسئولیت مدنی در راستای این حقوق هم، پس از اثبات وجود زیان و ضرر، رابطه سببیت و فعل زیانبار قابل حصول است. در قوانین موجود فعلی، صرفاً در تبصره ماده ۱۳ قانون سال ۱۳۷۹ به لزوم جبران خسارت پرداخته شده است، اما بر طبق اصول کلی، جبران خسارتها و زیانهای نشأت گرفته از تخلف، امری ضروری و بدیهی است. در این زمینه استفاده از نظریه دارا شدن ناعادلانه، به شیوه مطلوبی قادر به برطرف سازی خسارات پدیدآورندگان است. با ظهور شبکه‌های الکترونیکی، ضمانت اجراهای جدیدی بمنظور تأمین حقوق پدیدآورندگان ایجاد شده اند. معاهدات اینترنتی و ایپو، بکارگیری اثر در شبکه‌های رایانه‌ای را در اختیار صاحبان اثر دانسته، و اگر عرضه الکترونیکی بدون اجازه صاحبان آثار باشد، نقض حق محسوب شده و مستلزم برقراری ضمانت اجراست. در دو حیطة چنین محدودیت‌های جدیدی ایجاد شده اند:

الف. منع اختلال در تدابیر فنی، که صاحبان آثار برای جلوگیری از تجاوز بکار برده‌اند؛ ماده ۱۶ معاهده WCT و ماده ۲۰ معاهده (WPPT)

ب. ممنوع بودن، تحریف، حذف، یا تغییراطلاعات مدیریت حقوق، که در ماده ۱۹ معاهده WPPT و ماده ۱۲ معاهده WCT پیش‌بینی گردیده است.

۱-ق. ح. پ. ن. ر. سال ۱۳۷۹ جزء مصوبات مجلس شورای اسلامی است و چگونه مجدداً باید طبق مصوبات آنجا باشد! لذا این احتمال وجود دارد که منظور دو قانون دیگر است که در معاهدات بین المللی (دوجانبه) ایران با سایر کشورها قبل از تصوب ق. ت. ا. سال، ۱۳۸۲ به دفعات مورد اشاره و پذیرش مجلس شورای اسلامی قرار گرفته؛ لذا این شرط به نظر لغو است.

۲- در مورد شرط "لزوم تصریح به حق" که در متن ماده آمده است، اگر مقصود حق مصرح در قانون باشد، انتقادی بر آن نیست، اما اگر مقصود لزوم بیان مورد حمایت بودن آثار از طریق قوانین مربوط باشد، صرف نظر از مقررات مربوط به آثار صوتی (ماده ۴ ق. ت. ت. ک. ن. آ. ص. سال ۱۳۵۲) از ابداعات این قانون است، و در معاهدات بین المللی قدیم و یا

۱- قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب سال ۱۳۵۲

۲- قانون حمایت از حقوق مؤلفین، مصنفین و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸

۳- قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب سال ۱۳۷۹

جدید، مقررات داخلی و حتی در مقررات داخلی سایر کشورها نیز (به جز در مواردی که با هدف سهولت اثبات سوء نیت مورد لزوم برای برقراری ضمانت اجرای کیفری به صلاحدید خود صاحبان آثار، بیان می‌شود) سابقه‌ای نداشته و چنین حکمی رویت نشده است.

منابع

- ابهری، حمید و میری، حمید (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی مبانی مسئولیت مدنی ارائه دهندگان خدمات اینترنتی، مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۵، شماره ۳.
- افضلی، محسن. ۱۳۸۸. مسوولیت کیفری انتسابی در فضای سایبر، حقوق فناوری اطلاعات و ارتباطات، مجموعه مقالات، معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه، مرکز مطالعات توسعه قضایی، صفحات ۲۷۰-۲۴۵.
- ایزانلو، محسن، (۱۳۸۲). شروط محدودکننده و ساقط‌کننده مسوولیت در قراردادهای شرکت سهامی انتشار، ج. اول. ش ۱۵ ص ۳۳.
- قانون حمایت از حقوق مؤلفین، مصنفین و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸
- قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب سال ۱۳۷۹
- Fitzgerald, A. and Brian, F. (2002). *Cyber Law: Cases and Materials on Internet, Digital Intellectual Property and E Commerce Supplementary Material*, Chapter 14: Internet Service.
- Graham J.H. S. (2002). *Internet Law and Regulation*. Sweet and Maxwell. Third edition: London.
- Jane C G. (1999). Copyright Legislation for the Digital Millenium. Columbia, *VAL Journal of Law and the Arts*. 1999.
- Moslemzadeh Tehrani, P. (2012). Tahereh Amoozegar. How Is The Liability Of Internet Service Providers Limited Under The Digital Millennium Copyright Act?. *International Conference on Economics Marketing and Management*. IPEDR Vol.28 (2012) © (2012) IACSIT Press. Singapore. at: www.ipedr.com/vol28/50- ICEMM2012-G00016.pdf.
- Schruers, M. (2002). the History and Economics of ISP Liability for Third Party Content, *Virginia Law Review*, Vol, 88, No 1.
- Standler Ronald, B.(2004). *Possible Vicarious Liability for Computer Users in the ASA*. at: www.Rbs2.com.pdf.
- Timothy P., Niri S. and Stefan, F. (2010). *Elisabeth Von Braunschweig and Valerie Aumage*, Liability of Online Publishers for User Generated Content: A European Perspective, at: www.americanbar.org/pinto.authcheckdam.pdf.
- <https://hamedan.ict.gov.ir/fa/suborganizations/isp>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Social_network ۱۳۹۲/۳/۷ /
- <http://www.bashgah.net28/3/1389>.